

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXIII. De modo virtutum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

de sum. Trin. & fid. ca. tho. cap. fidei catholi. ex autoritas decernens uirtutes infundi in baptismo. & qd non dicit has uel illas uirtutes, omnes quas theologus infundit in baptismo unitas tenent, intellige.

Super Questionis sexagesime articulum quartum.

In articulo quarto nihil addendum occurrit supra dictis, nisi quod ex responsione ad tertium memoratis colligere, quod infuso dupliciter se habet ad uirtutes, scilicet per se, & per accidens. Nam uirtutibus acquisibilibus per actus nostros accidunt infundi, quia si infundantur, ordinantur ad actum eundem specie ad quem ordinatur acquisita: sicut oculi miraculo se dant. Uirtutibus autem non acquisibilibus, cum ordinentur ad actus distinctos specie ab his, quod sunt fieri ab acquisitis, non accidit, sed per se contingit infundi: ita quod ex natura sua habent quod uideantur sibi infusi habitatem, propterea in distinctione uirtutis sumpta ab Augustino dicitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur. Et hoc scito applicare, cum tractatur, an, uel quomodo infuso uirtutes speciem rei infuse.

Uirtus acquisita & infusa. SED CONTRA. Quolibet differentia in definitione posita, mutata diuersificat speciem; sed in definitione uirtutis infusa ponitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur, ut supra dictum est. ergo uirtus acquisita, cui hoc non conuenit, non est eiusdem speciei cum infusa.

RESPON. Dicendum, quod dupliciter habitus distinguuntur specie. Vno modo, sicut * predictum est, secundum speciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autem uirtutis cuiuslibet est bonum consideratum in materia propria, sicut temperantia obiectum est bonum delectabile in concupiscentiis tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio est a ratione, quod instituit modum in his concupiscentiis; materiale autem est id quod est ex parte concupiscentiarum. Manifestum est autem, quod alterius rationis est modus, quod imponitur in homini concupiscentiis secundum regulam rationis humane, & secundum regulam diuinam, puta, in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, ut non noceat ualitudini corporis, nec impediatur rationis actum. Secundum autem regulam legis diuine requiritur, quod homo castigetur corpus suum, & in seruitutem redigatur per abstinentiam

ordinant in finem supernaturalem secundum quandam inchoationem, quod tum ad ipsum Deum immediate, sed oportet quod per alias uirtutes infusas perficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

AD TERTIUM dicendum, quod uirtus illorum principiorum naturaliter inditorum, non se extendit ultra proportionem nature: & ideo in ordine ad finem supernaturalem indiget homo perfici per alia principia superaddita.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uirtus quam acquirimus ex operum assuetudine, sit eiusdem speciei cum uirtute infusa.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod uirtutes infuse non sint alterius speciei a uirtutibus acquisitis. Uirtus enim acquisita, & uirtus infusa secundum predicta non uidentur differre, nisi secundum ordinem ad ultimum finem: sed habitus & actus humani non recipiunt speciem ab ultimo fine, sed a proximo. non ergo uirtutes morales uel intellectuales infuse differunt specie ab acquisitis.

Præ. Habitus per actus cognoscuntur: sed idem est actus temperantie infuse & acquisite, sicut modum concupiscentias tactus. ergo non differunt specie.

Præ. Uirtus acquisita, & uirtus infusa differunt secundum illud quod est immediate a Deo factum, & a creatura; sed idem est specie homo, quem Deus formauit, & quem generat natura, & oculum quem cæco nato dedit, & quem uirtus formatiua cau lat. ergo uidetur quod est eadem specie uirtus acquisita & infusa.

SED CONTRA. Quolibet differentia in definitione posita, mutata diuersificat speciem; sed in definitione uirtutis infusa ponitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur, ut supra dictum est. ergo uirtus acquisita, cui hoc non conuenit, non est eiusdem speciei cum infusa.

RESPON. Dicendum, quod dupliciter habitus distinguuntur specie. Vno modo, sicut * predictum est, secundum speciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autem uirtutis cuiuslibet est bonum consideratum in materia propria, sicut temperantia obiectum est bonum delectabile in concupiscentiis tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio est a ratione, quod instituit modum in his concupiscentiis; materiale autem est id quod est ex parte concupiscentiarum. Manifestum est autem, quod alterius rationis est modus, quod imponitur in homini concupiscentiis secundum regulam rationis humane, & secundum regulam diuinam, puta, in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, ut non noceat ualitudini corporis, nec impediatur rationis actum. Secundum autem regulam legis diuine requiritur, quod homo castigetur corpus suum, & in seruitutem redigatur per abstinentiam

cibi & potus, & aliorum huiusmodi. un de manifestum est quod temperantia infusa & acquisita differunt specie, & eadem ratio est de alijs uirtutibus. Alio modo habitus distinguuntur specie secundum ea, ad quæ ordinantur. Non enim est eadem specie sanitas hominis & equi, propter diuersas naturas, ad quas ordinantur. Et eodem modo dicitur * Philosophus in 3. Polit. quod diuersæ sunt uirtutes ciuium, secundum quod bene se habent ad diuersas politicas. Et per hunc est modum differunt specie uirtutes morales infuse, per quas homines bene se habent in ordine ad hoc, quod sint ciues sanctorum & domesticorum Dei; & aliæ uirtutes acquisite, secundum quas homo se bene habet in ordine ad res humanas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uirtus infusa & acquisita non solum differunt secundum ordinem ad ultimum finem, sed etiam secundum ordinem ad propria obiecta, ut * dictum est.

AD SECVDVM Dicendum, quod alia ratione modifiaat concupiscentias delectabilium tactus temperantia acquisita, & temperantia infusa, ut * dictum est; unde non habent eundem actum.

AD TERTIUM Dicendum, quod oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem formantur alij oculi secundum naturam, & ideo fuit eiusdem speciei, & eadem ratio esset, si Deus uellet miraculose causare in homine uirtutes, quales acquiruntur ex actibus: sed ita non est in proposito, ut * dictum est.

QVAESTIO LXIII.

De medio uirtutum, in quatuor articulis diuisa.

IN DE considerandum est de proprietatibus uirtutum. Et primo quidem de medio uirtutum. Secundo, de connexionione uirtutum. Tertio, de equalitate earum. Quarto, de ipsarum duratione.

CIRCA primum queruntur quatuor.

- Primo, Vtrum uirtutes morales sint in medio.
Secundo, Vtrum medium uirtutis sit medium rei, uel rationis.
Tertio, Vtrum intellectuales uirtutes consistant in medio.
Quarto, Vtrum uirtutes theologice.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales sint in medio.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quod uirtus moralis non consistat in medio. Uirtutum enim repugnat medijs rationibus; sed de ratione uirtutis est ultimum. dicitur enim in 1. de celo, quod uirtus est ultimum potentie, ergo uirtus moralis non consistit in medio. Præ. Illud quod est maximum, non est medium: sed quedam uirtutes morales tendunt in aliquod maximum, sicut magnanimitas est circa maximum honorem, & magnificentia circa maximum sumptus, ut dicitur Prima Secundæ S. Thomæ.

Ex ca. 3. habetur co. 5.

Dicitur 2130.

In cor. art.

In cor. art.

113. D. 205.

Super Questionem sexagesimam quartam.

IN titulo questionis sexagesime quartæ mox dubium occurrit, quomodo consistere in medio inter proprietates uirtutis computetur, cum expresse in secundo Ethicorum ponatur in definitione uirtutis moralis, quæ in litera in argumento ad oppositum assertur, quamuis non tota. Sed hoc facile soluitur a recitentibus, quod sapienter proprietates notiores admittuntur in definitionibus, ut latentes differentie insinuentur.

Super Articulum primum.

IN titulo primi articuli aduerte, quod ad 1. & 4. uirtutem consistere in medio, contingit dupliciter, scilicet essentialiter, & casualiter. Secundum essentialiter uirtutis est in medio, quæ est in medio duorum uitiorum: sicut temperantia inter luxuriam & in sensibilitatem. Et hoc non conuenit omni uirtuti: quia non conuenit iustitie, ut patet in 3. Ethic. de & tali medio non est hic quæst. secundum uero effectum dicitur esse uirtus.

R 2 tus

1. h. 4. Ethic. 2. & 3. tom. 5.

tus in medio, quae in materia propria circa quam est, medium facit inter plus & minus illius, seu in illa, ad illam, illi &c. sicut iustitia in emptione medium ponit inter plus in emptore, & minus in venditore, pretium aequivalens dando venditori, uel econuerlo: & temperantia medium ponit inter plus & minus delectari, delectationem capiendi quando, ubi, sicut oportet &c. & hoc ut patebit, conuenit omni uirtuti, exceptis theologis: & tali medio est quatio omnium articulo huius questionis.

e. 6. post med. to. 5.

q. 55. art. 3.

In responsione ad tertium primi articuli non te conturbet, quod author ponat tam uirginitatem, quam paupertatem medium inter superfluum & diminutum alterius ordinis, dum superfluum ponit in superstitione, uel uanagloria, & diminutum in transgressione uoti, quae constat esse secundum se uita extrema alterius uirtutis, puta, religionis & philothimie, seu magnanimitatis. Fecit namque hoc author, quia nec uirginitas, nec paupertas habet specialem rationem uirtutis: & consequenter specialia extrema inter quae mediet infra proprias materias in ordine ad regulam tam humanam, quam diuinam, sed ex extrinseco fine & religionis actu, scilicet uoto, ut in secunda secunda tractabitur plenius. Quia igitur ex extrinseco rationem sumit specialis uirtutis, consequens fuit ut extrinseco extrema adhiberentur.

est conformitas; excessus uero & defectus habet rationem alterius extremi, quod est difformitas. Si uero consideretur uirtus moralis secundum suam materiam, sic habet rationem medii in quantum passio nem reducit ad regulam rationis. unde Philo. dicit in 2. Ethic. quod uirtus secundum substantiam medietas est, in quantum regula uirtutis ponitur circa propria materiam; secundum optimum autem & bene, est extremitas, secundum conformitatem rationis.

Cap. 6. post med. to. 5.

AD II. dicendum, quod medium & extrema considerantur in actionibus & passionibus secundum diuer-

in 4. Ethic. ergo non omnis uirtus moralis est in medio. ¶ 3. Preterea. Si de ratione uirtutis moralis sit in medio esse, oportet quod uirtus moralis non perficiatur, sed magis corrumpatur per hoc quod tendit ad extremum: sed quaedam uirtutes morales perficiuntur per hoc, quod tendunt ad extremum, sicut uirginitas quae abstinere ab omni delectabili uenereo, & sic tenet extremum, & est perfectissima castitas: & dare omnia pauperibus est perfectissima misericordia, uel liberalitas. ergo uidetur quod non sit de ratione uirtutis moralis esse in medio.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic. quod uirtus moralis est habitus electus in medietate existens.

RESPOND. Dicendum, quod sicut ex supradictis patet, uirtus de sui ratione ordinat hominem ad bonum. Moraliter autem uirtus propria est perfecta appetitiua partem animae circa aliquam determinatam materiam. Mensura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia est ipsa ratio. Bonum autem cuiuslibet mensurari & regulari consistit in hoc, quod conformetur suae regule; sicut bonum in artificiatu est, ut sequatur regulam artis. Malum autem per consequens in huiusmodi est per hoc, quod aliquid discordat a sua regula, uel mensura: quod quidem contingit uel per hoc quod superexcedit mensuram, uel per hoc quod deficit ab ea, sicut manifeste apparet in omnibus regulatis & mensuratis; & ideo patet quod bonum uirtutis moralis consistit in adaequatione ad mensuram rationis. Manifestum est autem, quod inter excessum & defectum medietatis est aequalitas siue conformitas: unde manifeste apparet, quod uirtus moralis in medio consistit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod uirtus moralis bonitatem habet ex regula rationis: pro materia autem habet passiones, uel operationes. Si ergo comparatur uirtus moralis ad rationem, sic secundum id quod rationis est, habet rationem extremi unius, quod

est conformitas; excessus uero & defectus habet rationem alterius extremi, quod est difformitas. Si uero consideretur uirtus moralis secundum suam materiam, sic habet rationem medii in quantum passio nem reducit ad regulam rationis. unde Philo. dicit in 2. Ethic. quod uirtus secundum substantiam medietas est, in quantum regula uirtutis ponitur circa propria materiam; secundum optimum autem & bene, est extremitas, secundum conformitatem rationis.

AD II. dicendum, quod medium & extrema considerantur in actionibus & passionibus secundum diuer-

fas circumstantias: unde nihil prohibet in aliqua uirtute esse extremum secundum unam circumstantiam, quod tamen est medium secundum alias circumstantias per confirmatam ad rationem, & sic est in magnificencia & magnanimitate. Nam si consideretur quantitas absoluta eius in quod tendit magnificencia & magnanimitas, dicitur extremum, & maximum: sed si consideretur hoc ipsum per comparisonem ad alias circumstantias, sic habet rationem medietatis in hoc maxime tendit ad huiusmodi uirtutes secundum regulam rationis, id est, ubi oportet, & quando oportet, & propter quod oportet excessus: autem si in hoc maximum tendatur, quando non oportet, uel ubi non oportet, uel propter quod non oportet. De seculo autem est si non tendatur in hoc maximum ubi oportet, & quando oportet. & hoc est quod Philosophus dicit in 4. Ethic. quod magnanimitas est quidem magnitudine extremus, eo autem quod ut oportet medius.

AD TERTIUM dicendum, quod eadem ratio est de uirginitate & paupertate, quae est de magnanimitate. Abstinere a uirginitate ab omnibus ueneris, & paupertas ab omnibus diuitiis pro quibus oportet, & secundum quod oportet, i. secundum mandatum Dei, & propter uitam aeternam. Si autem hoc fiat secundum quod non oportet, id est, secundum aliquam superstitionem illicitam, uel etiam propter inanem gloriam, erit superfluum. Si autem non fiat quando oportet, uel secundum quod oportet, est uitiuatum per defectum, ut patet in transgressibus uotum uirginitatis, uel paupertatis.

ARTICVLVS II.

Utrum medium uirtutis moralis sit medium rei, uel rationis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod medium uirtutis moralis non sit medium rationis, sed medium rei. Bonum enim uirtutis moralis consistit in hoc, quod est in medio: bonum autem, ut dicitur in 6. Met. est in rebus ipsis. ergo medium uirtutis moralis est medium rei.

¶ 2. Praeterea. Ratio est uis apprehensiva: sed uirtus moralis non consistit in medio apprehensionum, sed magis in medio operationum & passionum. ergo medium uirtutis moralis non est medium rationis, sed medium rei.

¶ 3. Praeterea. Medium quod accipitur secundum proportionem arithmeticae, uel geometricae, est medium reuera tale est medium iustitiae, ut dicitur in 5. Ethicorum. ergo medium uirtutis moralis non est medium rationis, sed rei.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Ethicorum, quod uirtus moralis in medio consistit quod ad nos determinata ratione. RESPOND. Dicendum, quod medium rationis dupliciter potest intelligi. Vno modo secundum quod medium in ipso actu rationis existit, quasi ipse actus rationis ad medium reducat, & si eadem uirtus moralis non perficit actum rationis, sed actum uirtutis appetitiuae, medium uirtutis

IN secundo articulo eiusdem secundae quartae questionis, nota terminus quibus in uirtutibus utitur secundum medium rationis & medium rei. Medium rationis cum sit medium in materia alioquin uirtutis secundum conditiones regulae, existit duo secundum materiam & conditiones rationis, ita quod consistit medium rationis in affirmatione utriusque, scilicet materiae propriae & omnium conditionum speculatum ad rationem rectam, uerbi gratia, Medietas rationis in temperantia est delectatio quod, sicut, quare oportet &c. extrema autem sumuntur per negationem unius & affirmationem alterius, ita quod in se ipsum affirmat materiam negans conditionibus: diminutum uero negat materiam affirmans conditionibus. Vnde delectationibus non quando, non quare, non ubi oportet &c. superfluum

prae

60. ar. 3.

Super quest. secundae quartae articulo secundum.

Fluum est. est enim delectationibus quae sunt temperantiae materiae...

moralis non est medium rationis. Alio modo potest dici medium rationis id, quod a ratione ponitur in aliqua materia...

Sed quandoque contingit, quod medium rationis est etiam medium rei: & tunc oportet quod uirtutis moralis medium sit medium rei, sicut est in iustitia.

Quaeritur autem medium rationis non est medium rei, sed accipitur per comparationem ad nos, & sic est medium in omnibus alijs uirtutibus moralibus...

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod uirtutes intellectuales non consistant in medio. Virtutes enim morales consistunt in medio, in quantum conformantur regulae rationis...

Præter medium uirtutis moralis determinatur a uirtute intellectuali. Deinde in 2. Eth. quod uirtus consistit in medietate determinata...

in medio, cum careat contrario, non enim contingit oppositum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundum est, quomodo sit hæc duo simul...

Arales, quæ mediant inter affirmationem materiae, & negationem conditionum, ut superfluum: & negationem materiae, & affirmationem conditionum, ut diminutum...

in passionibus instituat per respectum ad nos, qui afficimur secundum passiones. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam prima duarum rationes procedunt de medio rationis, quod scilicet inuenitur in ipso actu rationis...

ARTICVLVS III. Vtrum uirtutes intellectuales consistant in medio.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod uirtutes intellectuales non consistant in medio. Virtutes enim morales consistunt in medio, in quantum conformantur regulae rationis...

Præter medium uirtutis moralis determinatur a uirtute intellectuali. Deinde in 2. Eth. quod uirtus consistit in medietate determinata...

in medio, cum careat contrario, non enim contingit oppositum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundum est, quomodo sit hæc duo simul...

Præter medium uirtutis moralis determinatur a uirtute intellectuali. Deinde in 2. Eth. quod uirtus consistit in medietate determinata...

in medio, cum careat contrario, non enim contingit oppositum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundum est, quomodo sit hæc duo simul...

Ethec sunt hic dicta pro intellectu medii & extremorum in uirtutibus pro clarificanda Nouitiorum mente.

In eodem secundo articulo eiusdem sexagesimae quartae questionis, declarandum occurrit Nouitius, quod prima ratio pro tanto dicitur in litera, quod procedit de medio rationis subiecti...

Super Questionis sexagesimae quartae articulum tertium. Ca. 6. tom. 5.

In articulo tertio eiusdem sexagesimae quartae questionis, multa dubia simul soluenda occurrunt. Primum est, quomodo uirtus intellectualis, quae uocatur intellectus, sit in medio...

Ad euentiam horum omnium distingue, quod uirtutes oes dupliciter possunt accipi, scilicet secundum se, & ex parte nostri: utroque modo regulam habent. Et in litera quidem quamuis de solis theologis uirtutibus fiat ista distinctio...

Ad euentiam horum omnium distingue, quod uirtutes oes dupliciter possunt accipi, scilicet secundum se, & ex parte nostri: utroque modo regulam habent. Et in litera quidem quamuis de solis theologis uirtutibus fiat ista distinctio...

Ad euentiam horum omnium distingue, quod uirtutes oes dupliciter possunt accipi, scilicet secundum se, & ex parte nostri: utroque modo regulam habent. Et in litera quidem quamuis de solis theologis uirtutibus fiat ista distinctio...

proced.

60. ar. 3.

ca. 6. tom. 5.

Infr. artic. 4. ad 1. & 2. Et 3. dist. 33. q. 1. ar. 3. q. 3. & uirt. 9. Lacti. 13. co. & ad 5. & 19. & q. 4. ar. 2. ad 7.

Super Questionis sexagesimae quartae articulum tertium. Ca. 6. tom. 5.

Tex. 22. & 23. to. 3.

Cap. 3. & 4. tom. 1. 2. Ethic. cap. 6.

Art. 1. huius quæst.

q. 3. art. 3.

Cap. 3. to. 5.

Tex. 5. to. 3.

in cor. ar.

Lib. 2. perhi. cap. 16. to. 1.

secundum ipsius appetitus dispositione. quo ad dirigere uero, ut dictum est, ipsa intellectualis uirtus est regula & nostro lumini rationis naturalis & appetitui commensuratur, ut superius declaratum fuit. Eadem etiã rone uirtutis intellectualis secundum se mensura, nec practice, nec speculative est aliquid uirtutis genus: procederet enim in infinitum. Sed uirtutum moralium mensura, quia est obiectum nostra, uel diuina regula modificatum: ideo aliud uirtutis genus ad quod pertinet mensura illa, mensura est: aliquid autem uirtutum intellectualium, puta prudentie & scientie, quæ ad principia se notaxaminant, mensura quoque aliquid uirtutis genus secundum se, & ex parte nostra est: primariã autem uirtutum intellectualium, scilicet intellectus & scientie, mensura. Et ex parte nostri, non est aliqua uirtus, sed solũ naturale lumen ex parte nostra, & res cognita secundum se. Et sic patet: respõsio ad omnia obiecta.

proceditur in infinitum in uirtutibus. ¶ 3 Præ. Medium proprie est inter contraria, ut patet per Philosophum in 10. *Metaph. sed in intellectu non uidetur esse aliqua contrarietas, cum etiam ipsa contraria secundum quod sunt in intellectu, non sint contraria, sed simul intelligantur, ut album & nigrum, & sanũ, & agrũ. ergo in intellectualibus uirtutibus non est medium.

SED CONTRA est, quod ars est uirtus intellectualis, ut dicitur in 6. *Eth. & tamen artis est aliquid medium, ut dicitur in 2. Eth. ergo etiam uirtus intellectualis consistit in medio.

RESPON. Dicendũ, quod bonũ alicuius rei consistit in medio, sicut quod conformatur regulæ, uel mensuræ, quã contingit transcendere, & ab ea deficere, sicut dictũ est. Uirtus autem intellectualis ordinatur ad bonũ, sicut & moralis, ut supra dictũ est: unde sicut quod bonũ uirtutis intellectualis se habet ad mensurã, sic se habet ad rationem mediũ. Bonum autem uirtutis intellectualis est uerum: speculatiuã quidem uirtutis uerum absolute, ut in 6. *Ethic. dicitur: practica autem uirtutis uerum secundum conformitatẽ ad appetitum rectum: uerum autem intellectus nostri absolute consideratũ, est sicut mensuratum a re. Res. n. est mensura intellectus nostri, ut dicitur in 10. *Meth. Ex eo. n. quod res est, uel nõ est, ueritas est in opinione & in oratione. Sic igitur bonum uirtutis intellectualis speculatiuæ consistit in quodã medio per conformitatẽ ad ipsam rẽ, sicut quod dicitur esse quod est, uel nõ esse quod nõ est, in quo rõ ueri consistit. Excessus autem est sicut affirmatiõem falsam, per quam dicitur esse quod non est: defectus autem accipit sicut negatiõem falsam, per quam dicitur non esse quod est. Verum autem uirtutis intellectualis practica comparatum quidem ad rem, habet rationem mensurati: & sic eodem modo accipitur mediũ per conformitatẽ ad rem in uirtutibus intellectualibus practicis, sicut in speculatiuis: sed respectu appetitus habet rationem regulæ & mensuræ: uel idem medium, quod est uirtutis moralis, et est ipsius prudentie, scilicet rectitudo rationis: sed prudentia quidẽ est istud medium ut regulãtis & mensurantis, uirtutis autem moralis ut mensurata & regulata. Similiter excessus & defectus accipitur diuersimode utrobique.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod et uirtus intellectualis habet suam mensurã, ut dictum est, & per conformitatẽ ad ipsam accipitur in ipsa medium.

AD SECUNDUM dicendum, quod non est necesse in infinitum procedere in uirtutibus: quia mensura & regula intellectualis uirtutis nõ est aliquid aliud genus uirtutis, sed ipsa res.

AD TERTIUM dicendũ, quod ipsa res contrarietate non habet contrarietate in aia, quia unum est rõ cognoscendi alterum: & tamen in intellectu est contrarietas affirmationis & negationis, quæ sunt contraria, ut dicitur in fine *Perihermenias. Quãuis enim esse & non esse non sint contraria, sed contradictorie opposita, si

considerentur ipsa significata prout sunt in rebus, quia alterum est ens, & alterum est pure non ens: tamen si referantur ad actum animæ, utrunque ponit aliquid esse, unde esse & non esse sunt contradictoria: sed opinio, qua opinamur quod bonum est bonum, est contraria opinioni, qua opinamur quod bonum non est bonum, & inter huiusmodi contraria medium est uirtus intellectualis.

ARTICVLVS IIII.

Utrum uirtutes theologice consistant in medio.

Super Qualitates singulorum quartum articulum quartum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod uirtus theologica consistat in medio. Bonum enim aliarum uirtutum consistit in medio: sed uirtus theologica excedit in bonitate alias uirtutes, ergo uirtus theologica multo magis est in medio.

¶ 2 Præ. Medium uirtutis moralis accipitur quidem secundum quod appetitus regulatur per rationem, intellectus uero secundum quod intellectus noster mensuratur a re; sed uirtus theologica & perficit intellectum & appetitum, ut supra dictum est. ergo etiam uirtus theologica consistit in medio.

¶ 3 Præ. Spes quæ est uirtus theologica, medium est inter desperationem & presumptionem; similiter etiam fides incedit in medium inter contrarias hæreses, ut Boetius dicit in li. de duabus naturis. quod enim consistemus in Christo unam personam & duas naturas, medium est inter hæresim Nestorij, qui dicit duas personas & duas naturas, & hæresim Eutycis, qui dicit unam personam & unam naturam. ergo uirtus theologica consistit in medio.

SED CONTRA. In omnibus, in quibus consistit uirtus in medio, contingit peccare per excessum, sicut & per defectum; sed circa Deum quæ est obiectum uirtutis theologice, non contingit peccare per excessum, dicitur enim Eccles. 4. Benedicentes Deum, exaltate illum quantum potestis: maior enim est omni laude. ergo uirtus theologica non consistit in medio.

RESPON. Dicendũ, quod sicut dictum est, mediũ uirtutis accipitur per conformitatẽ ad suã regulam, uel mensuram secundum quã contingit ipsam transcendere, uel ab ea deficere. Uirtutis autem theologice duplex potest accipi mensura. Una quidẽ, secundum ipsã rationem uirtutis, & sic mensura, & regula uirtutis theologice est ipse Deus. Fides nostra regulatur sicut ueritatem diuinam, charitas autem secundum

¶ Nar. 4. eiusdem 6. q. dubium occurrerit de illa propositione uniuersali assumpta in litera, arguendo in oppositum. In omnibus in quibus uirtus consistit in medio, contingit peccare per excessum & per defectum. uidetur. n. hoc habet de iustitia, nam consistit in medio, & non contingit peccare in se uno modo, per defectum. Quilibet autem iustitiam facies, uel equalitate, uel declinat in minus uirtuti, cui dicitur equalitate, si enim declinat in maius illi, non deficit in iustitia, ut patet in commutatiuitate, & etiam in distributiua. In qua quis maius quam persona mereatur dicitur, ideo uoluntatem, quia alterum inuit hic excessus. ¶ Ad hoc dicitur, quod medium iustitie consistit in uoluntate utroque modo, scilicet per excessum & defectum: diuersimode tamen contingit hoc circa medium iustitie, & alteram uirtutum, nam extrema mediũ aliarum uirtutum consistunt diuersimode uirtutis, in qua quæ media est uirtus ipsa, ut patet in 2. Ethicorum. & propterea alio uino peccatur secundum excessum, & alio peccatur secundum defectum. Extrema autem mediũ iustitie non consistunt diuersimode, & propterea in eo & eodem uino peccatur per excessum & defectum, & non solum uno modo, sed uno actu in uino, ut patet in 2. to. simul enim uirtutis medium mensuratur alteri, & plus fibi dicitur: & simile est distributionis uoluntate, simul enim in

nis uni, & plus alteri tribuitur. Nec obstat si quandoque solum minus uideatur fieri alteri, & nulli plus, ut intendis, & huiusmodi: non enim ostendit, quod mediū uirtutis principaliter uiolatur in minus: & uere sic est, quia cum aequalis sit ad alterum per minus illi directe uiolatur, sed tamen semper concomitatur plus alicuius in re, uel in potestate. Sic est ergo litera, quod ubi unquam est uirtus in medio, contingit & per excessum & per defectum peccare: si ne simul, siue separata in siue uno, siue pluribus uicibus, non est curā.

In eodem quarto articulo dubium primo occurrit ex Scotto in 3. sent. dist. 26. docente quod potest concipi quod uirtus theologica est proprie in medio non ex parte obiecti, sed actus, ita quod licet non possit tendere in nimis uerum aut bonum, quia tendit in infinitum obiectum, potest tamen nimis tendere in illud: & sic uirtus theologica moderatur actum ut medio modo tendat, & consequenter fides est media inter leuitatem, iuxta illud, Qui cito credit, leuis est corde, & perniciam uolantis rationem, & spes inter presumptionem & desperationem.

Ad secundum ergo dicendum, quod bonum uirtutum intellectualium, & moralium consistit in medio per conformitatem ad regulam, uel mensuram, quam transcendere contingit, quod non est in uirtutibus theologis, per se loquendo, ut dictum est. Ad secundum dicendum, quod uirtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitum nostrum in ordine ad mensuram & regulam creatam: uirtutes autem theologice in ordine ad mensuram & regulam increatam, unde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod spes est media inter presumptionem & desperationem ex parte nostra, in quantum alicuius presumere dicitur hoc enim est superfluum, illud diminutum. Ad primum horum dicitur, primo quod positio illa Scotica est contra diuum Thomam, & ueritatem. Contra diuum quidem Thomam expresse dicentem hic de modo actus, quod non potest esse excessus, scilicet quod non potest quis nimis credere, nimis sperare, nimis amare, tendendo in Deum. Contra ueritatem uero, quia constat quod non potest Deus amari nimis, ita quod actus amandi Deum sit excessus: immo modus amandi Deum, secundum Bernardum, est sine modo amare: nec est uerum quod de fide dicitur, licet qui cito credit, leuis sit corde, non tamen qui cito credit Deo, leuis est corde. Presumptio quoque, ut patet in responsione ad tertium, non est uirtutum, quia nimis sperare in Deo, sed quia sperat bonum excedens propriam conditionem: unde conclusio ista non solum uel falsa, sed uel mala, utpote ponens modum dilectionis Dei, procul abijciatur.

Ad secundum autem dicitur, quod fides semel de Deo, cuius non sunt extrema ex parte nostri est de Deo per modum compositionis, & diuisionis, ut in Secunda Secunda dicitur: & propterea ex parte nostri est in medio, & non secundum se.

Super Questionis sexagesimaquinta Articulum quintum.

In articulo primo questionis sexagesimaquinta, termini duo sunt primo declarandi, quid scilicet importet uirtus perfecta, & quid uirtus imperfecta, de quibus in litera sermo fit, an differe-

rentia hic sit sicut inter calorem remissum, & in summo, an sicut inter dispositionem & habitum, an sicut inter diuersas formas, puta opinionem & scientiam, non enim parui refert quo modo distinguantur, & si quis hic erraret, male posset de connexionione uirtutum disputare. Sciendum est igitur, quod constat uirtutes perfectas ab imperfectis non propterea distingui, quia illae in summo sunt gradu, istae non, nam uirtutes connexae, quae sunt solae perfectae, ut in litera dicitur, intendi possunt, ut sequens questio ostendit, quomodo autem distinguantur ex natura habitus & dispositionis, manifestatur: habitus enim & dispositio distincta contra habitum secundum melius sentientium sententiam, distinguuntur non modaliter tantum, sed essentialiter: ita quod qualitas illa, quae est dispositio, nunquam erit essentialiter habitus: quamuis forte habitus modum habere possit: sed dispositio est qualitas secundum se facile mobilis: habitus uero est qualitas ex natura sua difficile mobilis. uerum huiusmodi qualitas habet duplicem statum: est enim quandoque in se quidem habitus, sed per modum dispositionis inhæret, quia facile corrumpi potest, ut patet de scientia per primam demonstrationem acquisita, & non meditatione firmata: quandoque autem & in se est habitus, & in statu habitus: quia per modum habitus habetur firmiter & sicut autem in communif

ex eo, quod sperat a Deo bonum quod excedit suam conditionem, uel non sperat quod secundum suam conditionem sperare posset: non autem potest esse superabundantia spei ex parte Dei, cuius bonitas est infinita. Similiter etiam fides est media inter contrarias haereses, non per comparisonem ad obiectum, quod est Deus, cui non potest aliquis nimis credere: sed in quantum ipsa opinio humana est media inter contrarias opiniones, ut ex supradictis patet.

QVAESTIO LXV.

De connexionione uirtutum, in quinque articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de connexionione uirtutum.

ET CIRCA hoc quaeruntur quinque.

Primo, Vtrum uirtutes morales sint adinuicem connexae.

Secundo, Vtrum uirtutes morales possint esse sine charitate.

Tertio, Vtrum charitas possit esse sine eis.

Quarto, Vtrum fides & spes possint esse sine charitate.

Quinto, Vtrum charitas possit esse sine eis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales sint adinuicem connexae.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod uirtutes morales

simis rationibus primae speciei qualitatis inuenitur habitus dupliciter. scilicet per modum dispositionis, & per modum habitus, & praeter haec dispositio siue per modum dispositionis, siue per modum habitus, ita in uirtute, ut sic, quae est species habitus, inuenitur qualitas quae est essentia liter uirtus dupliciter. scilicet habens statum uirtutis, & non habens statum uirtutis: & praeter haec inuenitur sub specie dispositionis inclinatio seu dispositio ad uirtutem. Ex his autem tribus, scilicet uirtute in statu uirtutis, uirtute non in statu uirtutis, & dispositione ad uirtutem, sola prima uirtus perfecta est & dicitur immo ut in quarto articulo dicitur, haec sola simpliciter & proprie uirtus dicitur. & ratio in promptu est, quia uirtutem proprie & simpliciter oportet esse principium operis uirtutis si simpliciter, & non secundum quid, uirtus autem non in statu uirtutis tale opus non facit: quia defectuosa est, utpote priuata proprio statu. Sic ergo uirtutis perfecta nomine qualitas quae est uirtus, statum uirtutis habens intelligitur. uirtutis autem imperfectae nomine, licet secundum proprietatem uocabuli sola uirtus secundum essentiam, & deficiens uideatur intelligi, quia uirtus imperfecta dicit uirtutem & imperfectionem eius: extenso tamen seu accommodato uocabulo, uirtutis imperfectae nomine intelligitur tam uirtus deficiens in statu, quam dispositio ad uirtutem, praeterquam si est firmata. In quo autem consistat uirtutis essentia, ex q. 5. colligere poteris: in quo autem perfectio (status uirtutis) consistat, ex litera quidem unico uerbo habes quo ad morale. scilicet quod inclinatur ad bonum bene. Ex secundo autem Eth. explicatius habes, quod

Prima Secunda S. Thomae. R 4 sciens,

art. 2. & 3.

Inf. q6. 73. art. 1. & 2. q. 146. art. 4. & 5. q6. 85. art. 6. q. 85. art. 36. art. 1. & 2. q. 5. art. 2. Et quoq. li. 2. ar. 23. & 4. Ethic. fin.